

Ieteikumi efektīvam darbam agresijas un vardarbības mazināšanai dažādu profilu bērniem

*Šie ieteikumi ir izdoti ar Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Latvijas valsts
finansiālu atbalstu.*

Par materiāla saturu atbild biedrība “Attīstības centrs ģimenei”

Rīga, 2016

Ievads

Projekta aktivitātes uzdevums bija izveidot ilgtspējīgu dokumentu – vadlīniju apkopojumu izglītības iestādēm, saskaņā ar kurām ir iespējams realizēt dažādus pasākumus, kas mazinātu bērnu vardarbību izglītības iestādē.

Lai nodrošinātu efektīvu darbu ar mērķa grupu – visi projektā iesaistītie partneri deleģēja savus speciālistus un ekspertus darbam darba grupā, lai izstrādātu no katra speciālista profesionālā redzējuma bērnu profilus, katram profilam apkopojot psihologa, sociālā darbinieka un pedagoga ieteikumus darbā ar viņu un īpašus veiksmes piemērus darbam ar viņiem.

Kopā tika atlasīti 15 dažādi un vienlaikus projektā tipiskāko bērnu profili un apkopoti dažādu speciālistu ieteikumi darbā ar viņiem, lai mazinātu vardarbību izglītības iestādēs.

Profili tika apkopoti šādās grupās:

- Vardarbībā cietušais
- Varmāka
- Bērns ar īpašām vajadzībām

Projekta ieviešanas komanda izsaka cerību, ka šis materiāls dos palīdzīgu padomu skolu un atbalsta dienestu personālam gadījumos, kad šķiet, ka visi palīdzības risinājumi jau ir izmēģināti.

Lai nodrošinātu datu aizsardzību, konkrēto bērnu vārdi šajā grāmatā netiek minēti un visi grāmatas varoņi aizstāti ar vārdu “Pēteris” vai “Anna”.

Vardarbībā cietušu bērnu profili

1.tips – „emocionālai vardarbībai pakļauts bērns”

Apraksts/raksturojums

Attiecībā uz emocionālo vardarbību ir jāatzīst sabiedrības morālais briedums, kas būtiski ietekmē izpratni par to, kas ir šī emocionālā vardarbība. Ja desmit gadus atpakaļ par tādu uzskatīja kliegšanu uz bērnu, tad šobrīd šajā kategorijā par tādu uzskata arī bērna atstumšanu, pamešanu novārtā, pazemošanu, turklāt ne tikai ģimenē, bet arī izglītības iestādē, sociālos tīklos u.c.

Darbs ar vardarbībā cietušiem bērniem liecina, ka šo bērnu ir absolūtais vairākums cietušo grupā. Viņiem parasti ir grūti pašiem atpazīt šo vardarbību un nereti viņi uzskata sevi par vainīgiem vardarbīgās situācijas izraisīšanā. Bez psihosomatiskām iezīmēm šie bērni parasti ir klusāki, nomāktāki, intravertāki. Ievērojami mazāka daļa no šiem bērniem paši kļūst par agresoriem, piemēram, ciešot no emocionālās vardarbības no vecākiem, tālāk šo modeli cietušais projicē uz mazāku brāli vai māsu.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Emocionālā vardarbībā cietušie bērni nav viegli identificējami, taču apkopojot pieredzi var izdarīt divas pazīmju grupas.</p> <p>Vērtējot no pieaugušā skatījuma šiem bērniem bieži ir izvirzītas prasības, kuras tie nemaz nespēj izpildīt (piemēram, trīs gadīgs bērns nevar patstāvīgi saģērbties) un rezultātā vecāki pret šo bērnu ir pārāk kritiski, ļoti bieži dusmīgi.</p> <p>Ilgstošas šādas spriedzes apstākļos bērni kļūst vienalīdzīgi, atsevišķos gadījumos pastāvīgi skumji un depresīvi. Fiziski ir grūti novērtēt, vai bērns ir cietis no emocionālās vardarbības, bet šiem bērniem ir raksturīga arī “zīdaiņu” reakcija – pirkstu zīšana, monotona šūpošanās.</p>	<p>Bērniem, kas cietuši no ilgstošas emocionālās vardarbības, var novērot fiziskās un garīgās attīstības lēnāku norisi. Darbā skolā ir konstatēts, ka visiem bērniem ir gadījies atrasties situācijā, ko uzskata par emocionālo vardarbību – uz viņiem ir kliegts, viņi ir pazemoti, u.c.</p> <p>Taču lielākoties šie bērni iesaistās mācību procesā bez problēmām.</p> <p>Grupa, ar ko nepieciešams ilgstoši strādāt tieši iekļaušanas veicināšanā, ir bērni, kas cietuši no emocionālās vardarbības gadiem un ne vienmēr – ģimenē. Šie bērni ir intraverti un bailīgi, viņi mēģina paši nepieņemt lēmumus, bet radīt apstākļus, kad lēmums nav jāpieņem, viņi ignorē tiešu</p>	<p>Lielākoties emocionālie varmākas paši ir iepriekš cietuši no vardarbības bērībā un apvienojumā ar tādām personiskām pazīmēm kā zemu pašvērtējumu, nespēju veikt bērna kvalitatīvu aprūpi un nespēju pieņemt cietušo kā personību provocē šīs emocionālās vardarbības situācijas.</p> <p>Pētot ģimenes apstākļus, kuros pret bērnu tiek pielietota emocionālā vardarbība kā riskus sociālā darbinieka vērtējumā jānorāda laulību šķiršanas gadījumi, ģimenes ar zemām aprūpes un empātijas spējām vai ģimenes, kurās vecāki ir pārāk noslogoti darbos. Šādos gadījumos nepieciešams piedāvāt individuālu atbalstu šīm ģimenēm prasmju attīstībai vai vienkārši</p>

<p>Izpēte liecināja, ka daudzi no šiem bērniem vairs neprot rotaļāties, tāpēc individuālajā darbā efektīvi bija pielietot mākslas, smilšu, pasaku terapiju jeb instrumentus ar radošu pieeju, kas vienlaikus ļāva šiem bērniem izjust savu bērna dabu.</p> <p>Anna ir meitene, kas ir augusti ģimenē, kur tēvs ir alkoholiķis un māte jau līdzatkarīga ģimenes locekle, kas nespēj iegrozīt tēva dusmu lēkmes vai agresiju pret sevi. Anna fiziski netika iespaidota, taču ilgstoša šīs vardarbības redzēšana viņā bija radījusi bailes no pieaugušajiem, savukārt, pēc pieaugošā iepazīšanas (piemēram, pedagoga) viņa tam tik ļoti pieķērās, ka pedagogs nevarēja iziet no klases, lai Anna nesāktu raudāt.</p>	<p>iesaisti procesā un ar grūtībām pārvar trauksmi būt uzmanības centrā. Vienlaikus pedagoga uzslava vai īsa individuāla saruna būtiski spēj uzlabot šī bērna pozitīvo motivāciju.</p>	<p>sarunai, kas ļautu samazināt spriedzi pašos vecākos.</p> <p>Diemžēl joprojām ļoti bieži jāatzīst, ka emocionālās vardarbības upuri ir bērni ar uzvedības traucējumiem, jo vecāki nav pietiekami izglītoti, lai veidotu uzvedības pārmaiņas – tā vietā bērns nereti tiek apsaukts, sāpināts, izolēts no pārējās ģimenes. Uzvedības traucējumu diagnostikā ir būtiski sniegt pilnvērtīgu informatīvo bāzi pedagogiem un medicīniskajiem speciālistiem, lai novērstu iespējamību, ka uzvedības traucējumiem ir medicīnisks cēlonis.</p>
---	--	---

2.tips – „fiziskai vardarbībai pakļauts bērns”

Apraksts/raksturojums		
<p>Fiziskās vardarbības upuri ir Latvijas ikdienas realitātē. Fiziskā vardarbība ietver fizisku rīcību ar nodarītiem miesasbojājumiem ar mērķi sodīt, kontrolēt, pazemot upuri. Cietušajam bērnam tiek nodarīts kā fizisks, tā morāls pāridarījums un nereti tiek norādīts, ka viņa personiskās īpašības vai uzvedība ir pamats nodarījumam un tas ir nepieciešams cietušā vainas dēļ.</p> <p>Fiziskas vardarbības gadījumos varmākas rīcību var ietekmēt viņa personiskās īpašības, tā arī ārējie faktori – atkarības vielu lietošana, antisociāla uzvedība un neiroloģiskie traucējumi. Fizisku vardarbību varmāka uztver kā dabisku sabiedrības parādību un nereti viņam nav vajadzīgs attaisnojums tās pielietošanā.</p>		
Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Fiziskās vardarbības gadījumos psihologa darbs notiek ne tikai ar mērķi mazināt vardarbības atstātās sekas, bet arī novērst iespējamu vardarbību pret bērnu nākotnē, līdz ar to bērna rehabilitācijas procesā ir būtiski arī viņu izglītot, kā atpazīt vardarbības riskus un kā sevi no tās pasargāt.</p> <p>Darba laikā ļoti labu rezultātu uzrādīja bērnu, kas cietuši no fiziskās vardarbības, iesaiste paš aizsardzības grupās, kurās neliela daļa nodarbību vērsta uz fiziskās paš aizsardzības apguvi, bet liela daļa – uz bērna gatavību reaģēt un pasargāt sevi vardarbības gadījumos, izmēģinot lomu spēles un distancēti analizējot situācijas.</p> <p>Fiziskās vardarbības gadījumos ir svarīgs darbs ar varmāku un viņa agresijas</p>	<p>Fiziskai vardarbībai pakļauti bērni skolās reizēm izceļas ar uzvedības traucējumiem.</p> <p>Veicot pārrunas šiem bērniem ir novērojams vainas komplekss – viņiem ir bail no soda par savu rīcību, taču vienlaikus dominē arī pārliecība, ka sods par rīcību ir loģisks.</p> <p>Šie bērni paši ļoti bieži ir vardarbīgi pret vienaudžiem un dara pāra fiziski vājākiem bērniem, kas apliecina, ka vardarbība ir sabiedrībā pārmantojama pieredze un tās novēršana ir iespēja to būtiski mazināt nākotnē.</p> <p>Šie bērni kopumā veiksmīgi iekļaujas izglītības procesā un viņu sasniegumi nav saistīti tiešā mērā ar piedzīvoto vardarbību, taču šiem bērniem novērtējums ir būtiska pozitīvās motivācijas daļa.</p>	<p>Fiziskā vardarbība ģimenē ļoti bieži ir saistāma ar pašas ģimenes kā institūta zināšanām, pieredzi un kompetenci. Sociālajā darbā nereti tiek konstatēts, ka fiziska vardarbība kā akceptējama uzvedība tiek nodota vairākas paaudzēs – iepriekšējais upuris pieaugot kļūst par varmāku. Pārraut šo apli ir ļoti grūti un faktiski ir nepieciešams iesaistīt arī tiesībsargājošās institūcijas, jo pirms pilnīgas varmākas rehabilitācijas bērni vienmēr ir vardarbības riskā. Dažreiz vardarbību ģimenē provocē ārēji krīzes apstākļi – nabadzība un liela ģimene, nespēja atrast palīdzību. Šajās situācijās sociālā darbinieka palīdzība ietver sevī ģimenes izglītošanu un pārstāvēšanu valsts pārvaldes institūcijās, nepieciešamā materiālā atbalsta organizēšana, lai ģimenē būtu pietiekami</p>

<p>mazināšanu – viņa kontroles attīstību, rīcības izvērtējumu un atbildības spējas attīstību.</p>	<p>Pieredze liecina, ka nepieciešama personiskās saiknes veidošana ar bērniem, jo viņi bieži vērtē situāciju pretpolos: pedagogs = vara un es = pakļaušanās. Tas traucē viņu iniciatīvai un spējai radīt savu personisko “es”.</p> <p>Izglītības iestādes pienākums ir nekavējoties reaģēt, ja ir novērojamas fiziskas pazīmes vardarbībai.</p>	<p>pārtikas un pirmās nepieciešamības preču.</p> <p>Šajā procesā ir būtiski novērot arī cietušā un varmākas attiecību dinamiku un sadzīves nosacījumus, lai izslēgtu iespējamību, ka visi pasākumi tiek realizēti tikai valsts institūciju vajadzībām.</p>
---	---	--

3.tips – „seksuālai vardarbībai pakļauts bērns”

Apraksts/raksturojums

Joprojām Latvijā šī ir sensitīvākā mērķa grupa. To veido apstākļi, ka pieaugušie distancējas no seksuālās vardarbības problēmas atzīšanas un nav pietiekami izglītoti, kā palīdzēt šiem bērniem pēc šādas krīzes. Ļoti bieži sabiedrība nav gatava atzīt, ka seksuālā vardarbība neietver tikai fizisku kontaktu – bērns var būt seksuālās vardarbības upuris arī ja pret viņu pielieto verbālu seksuālu vardarbību.

Jāatceras, ka nereti mūsdienās netiek vairs runāts tikai par pieaugušā seksuālo vardarbību pret bērnu, bet arī vienaudžu (t.sk., brāļu / māsu) vardarbību pret bērnu. Līdz ar to šī bērna integrācijas un atveseļošanās procesā ir būtiski nodrošināt stabilu un drošu vidi, kas nemainās – pieaugušos, ar kuru šis bērns izveido savu uzticības saikni; vienaudžu kolektīvu, kas spēj pieņemt bērnu.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Seksuālai vardarbībai pakļauts bērns lielākoties ir ļoti intraverts – viņš vairās no fiziska kontakta, mēģina ikdienā neizdalīties no pārējās sabiedrības un savas emocijas pārdzīvo intraverti.</p> <p>Bieži viņam ir pazudusi sajūta par kategorijām “atļauts / aizliegts”, “labs / slikts”. Šiem bērniem šķiet, ka viņi bieži ir bijuši vainīgi, par ko vardarbība vērsta pret viņiem. Seksuālās vardarbības upuru psiholoģiskais atbalsts ir ļoti individuāls – katrs gadījums tiek analizēts atsevišķi, taču būtiski ir ilgtermiņā veikt šo bērnu attīstības un emocionālās stabilitātes monitoringu, jo sajūtas attiecībā uz piedzīvoto vardarbību var tikt saasinātas atkal un atkal.</p>	<p>Izglītības ieguves procesā līdz šim seksuālās vardarbības upuri, ar kuriem ir strādāts, neuzrāda būtiskas atšķirības akadēmisko sasniegumu ziņā. Trīs galvenās pedagoģiskā darba pazīmes, kas saistās ar šiem bērniem, vairāk attiecas uz viņu iesaisti mācību procesā.</p> <p>Pirmkārt, šiem bērniem ir biežāki mācību kavējumi, ko provocē viņu vēlme palikt vieniem. Pedagogam / izglītības iestādei nepieciešams reaģēt uz šādiem kavējumiem, lai izslēgtu iespējamību, ka kavējumi ir radušies atkārtotas vardarbības dēļ.</p> <p>Otrkārt, šiem bērniem ir zemākas koncentrēšanās spējas – nereti viņi nespēj pilnvērtīgi sekot mācību stundās, dara paralēli citas</p>	<p>Ģimenes, kurās ir seksuālās vardarbības upuri – bērni, lielākoties nonāk sociālā dienesta pārraudzībā citu iemeslu dēļ – nabadzība, atkarība, u.c. Faktiski sociālais darbinieks reti kad pārredz to sabiedrības daļu, kas ir materiālu un sociāli nodrošināta, līdz ar to šos bērnus, kas cieš no seksuālās vardarbības sociāli turīgās ģimenēs, faktiski mūsdienās nav iespējams identificēt ar sociālā darbinieka iesaisti.</p> <p>Līdz šim pieredzē aizdomas, ka bērns cieš no seksuālās vardarbības rodas ilgtermiņā novērojot ģimeni un analizējot viņu savstarpējās attiecības. Būtisks atspaidis ir sarunas ar ģimenes kaimiņiem – nereti tie ir viņi, kas var apstiprināt seksuālās vardarbības iespēju.</p>

	<p>lietas (zīmē, skatās pa logu). Pedagogam ir jāspēj disciplinēt šos bērnus ar pozitīvo motivāciju, t.sk., arī nodrošinot kvalitatīvu un interesantu mācību saturu.</p> <p>Treškārt, šie bērni grupu darbos parasti neiesaistās. Viņi pieņem vairākuma izvēles, neveido savu pienesumu grupas darbam.</p> <p>Faktiski vienā klases kolektīvā pēc kāda laika šim bērnam grupas darbos vienaudži pat vairs neuztic uzdevumus, jo nav pārliecības, vai bērns grib un spēj tos izpildīt. Līdz ar to veidojot grupas darbus, šos bērnus nepieciešams iekļaut tādās vienaudžu grupās, kur ir augsts empātijas un tolerances līmenis un maksimāli atbalstīt šīs grupas darbu, mudinot veidot darbu dalīšanu, lai bērns spētu novērtēt savu darbu un justies vajadzīgs grupai.</p>	<p>Šādās situācijās ir svarīgi laicīgi iesaistīt bāriņtiesu un policiju, jo katra diena, kuru bērns pavada šādas vardarbības draudu iespējamībā, rada reālu risku tās notikšanai.</p> <p>Ja bērns tiek izņemts no ģimenes, sociālajam darbiniekam jāspēj nodrošināt, ka īstermiņā bērnam tiek nodrošinātas viņa dzīvei primārās lietas – apģērbs, higiēna, jo ģimenes parasti par šo aspektu aizmirst / nav gatavas parūpēties un šie bērni nonāk aprūpes iestādēs faktiski bez nepieciešamā nodrošinājuma.</p> <p>Sociālajam darbiniekam ir jāizveido konstruktīva sadarbība ar izglītības iestādi, kurā mācās cietušais, jo nereti bērna monitoringa procesā nepieciešams nodrošināt aktuālās informācijas nodošanu starp šiem partneriem.</p>
--	---	--

4.tips – „no klases kolektīva atstumts bērns (mobings)”

Apraksts/raksturojums		
<p>No klases atstumto bērnu var ievērot gan mācību stundās, gan ārpus stundu pasākumos. Šie bērni netiek iesaistīti klases plānošanas, organizēšanas vai lēmumu pieņemšanas procesos. Cietušie parasti vai nu ir atšķirīgi no kolektīva sava gērbšanās stila, etniskās piederības, uzvedības, uzskatu dēļ un tādēļ tiek atstumti, pazemoti, izsmieti, aprunāti, u.c.</p> <p>Bērni parasti turas atstatu no klases, neuzņemas iniciatīvu un izmanto iespēju distancēties no kolektīva iespējami bieži.</p>		
Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Mobinga gadījumā ir nepieciešams strādāt kā ar cietušo, tā arī visu klasi. Pieredze liecina, ka tikai grupas dinamikā ir iespējams mainīt kopējo grupas uzvedību, jo nepieciešams panākt, lai grupas dalībnieki nepieļauj agresora atkārtotus uzbrukumus.</p> <p>Tas nozīmē, ka darbā tiek izmantoti tādi instrumenti, kas liek mainīt grupā lomas, mākslīgi noņemot varu agresoram.</p> <p>Tāpat nepieciešams pašā izglītības iestādē izglītot citas klases par mobingu, sevis aizsardzību un iekļaujošu sabiedrību, jo pieļauta mobinga gadījumi spēj multiplicēties arī uz citiem klašu kolektīviem.</p>	<p>Mobinga gadījumā ir apgrūtināts darbs ar visu klasi, jo pašā klases kolektīvā nav savstarpējo sadarbību veicinošs veselīgs klimats.</p> <p>Ir nepieciešams apzināties, ka mākslīga un uzspiesta atstumtā bērna integrācija nebūs veiksmīga, ja vienlaikus nav novērsta mobinga iespēja uzreiz pēc mācību stundas.</p> <p>Ļoti veiksmīgi šādās klasēs ir izmantojama izglītības nolūkiem J.Runguļa grāmatas “Stulbcepure” un “Divdabis”, jo atsevišķos gadījumos klasei ir nepieciešams distancēti izvērtēt savas rīcības sekas un šī ir lieliska iespēja iesaistīt cietušo ar saviem novērojumiem un argumentiem sarunā par sensitīvu situāciju.</p>	<p>Sociālais darbinieks reti piedalās izglītības iestādes rīcībā mobinga mazināšanā klasēs, jo tas skar skolas iekšējo vidi, resursus un vērtības.</p> <p>Vairāk šādās situācijās iesaistās sociālie pedagogi, kas sinerģijā ar pedagogu risina kolektīvās sarunas ar grupu ārpus mācību stundām.</p> <p>Tomēr jāatzīst, ka nereti mobinga situācijās nonāk bērni no nabadzīgām ģimenēm un cēlonis ir šo bērnu apgērba vai izskata neatbilstība klases agresoru izpratnei par adekvātu ārējo izskatu. Šajos gadījumos ir būtiski izvērtēt – iespējams, ģimenei ir vajadzīgs atbalsts vai materiāla palīdzība, jo ir būtiski nodrošināt bērnu ar primāri nepieciešamo apgērbi un materiāliem, lai nekavētu skolas mācību procesu.</p>

5.tips – „novārtā pamests bērns”

Apraksts/raksturojums		
<p>Novārtā pamešana kā vardarbības veids kopumā Latvijā tiek apspriests daudz īsāku laiku par citiem vardarbības veidiem. Faktiski pamešana novārtā ir uzskatāma par bezdarbību un bērna nenodrošināšanu ar viņa attīstībai un dzīvei nepieciešamo. Šajā vardarbības veidā galvenie varmākas ir tieši vecāki, kuri fiziski un emocionāli nerūpējas par bērnu, piemēram, nenodrošina bērnam nepieciešamo apģērbu, nenodrošina medicīnisko aprūpi vai izglītības iegūšanas iespēju, nepieciešamās aktivitātes netiek veiktas atbilstoši bērna vecumposmam.</p>		
Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Novārtā pamestiem bērniem ir raksturīgas tādas pazīmes kā emocionālais vēsums, jo ļoti bieži ģimenē viņi šādu attieksmi ir izjutuši pret sevi.</p> <p>Šādās ģimenēs emociju gamma ir visnotaļ ierobežota, tāpēc kopā ar bērnu ir svarīgi ļaut viņam atkal izjust dažādas emocijas.</p> <p>Pieredzē nereti ir gadījumi, kad šādi bērni ārpus skolas ir pilnībā atstāti bez sociāliem kontaktiem ar vienaudžiem, līdz ar to šiem bērniem ir svarīgi atrast drosmi sākt komunikāciju ar bērniem, kas var daļēji atrisināt šīs sociālās vajadzības.</p> <p>Ir ļoti svarīgi individuālajā darbā ar bērnu strādāt paralēli ar vecākiem, jo viņu emocionālai atsvešinātībai vienmēr ir atrodami cēloņi – bērņībā, sadzīvē, laulībā, u.c.</p> <p>Pēc individuālā darba noslēguma pieredze liecina, ka ir ļoti efektīvi veidot kopējo ģimenes sesiju, lai</p>	<p>Novārtā pamestam bērnam ļoti bieži ir izteikta vēlme veidot personisku kontaktu ar pedagogu. Nereti tieši no pedagoga viņš cenšas iegūt uzmanību, sirds siltumu un socializēšanās iespēju. Ir jāapzinās, ka tas prasa pedagogam daudz laika, tāpēc ir būtiski nevis ignorēt šo vajadzību un apmierināt tikai atkarībā no pieejamā laika, bet piesaistīt atbalsta personālu, kas jau spēj darboties ar ģimeni kopumā.</p>	<p>Sociālie darbinieki novārtā pamestus bērnus pamatā ievēro pēc izglītības iestāžu vai medicīnas darbinieku norādījumiem. Tie ir bērni, kas sistēmiski neuzrādās ikgadējās apskatēs pie ārstiem, nav reģistrēti pirmsskolās vai skolās un pēc šīs informācijas saņemšanas speciālisti uzsāk darbu ar ģimeni.</p> <p>Lielākā daļā gadījumu ģimenēm vienkārši nav vecāku pamatprasmes, tās nezina, kur un kā bērnu pierēģistrēt, kādi ir vecāku pienākumi un darbs ar viņiem bieži rezultējas pozitīvi.</p> <p>Otra – pavisam neliela daļa – ir vecāku, kas savu emocionālo un personisko īpašību dēļ nespēj kvalitatīvi pildīt vecāku pienākumus un šajā gadījumā ir būtiski sniegt nepieciešamo psihologa palīdzību, lai spētu vecākos attīstīt emocionālo saikni un piesaisti bērnam.</p>

<p>novērtētu vecāku spēju pārnest jaunās prasmes komunikācijā ar bērnu un vienlaikus uzraudzīt šo komunikāciju, lai izvairītos no atkārtotiem recidīviem.</p>		
---	--	--

6.tips – „ilgstοši pasīvas vardarbības upuris”

Apraksts/raksturojums		
<p>Cietušo bērnu grupā ir būtiski izdalīt tādu bērnu grupu, kas tiešā veidā nav izjutuši vardarbību pret sevi, bet regulāri to novēro. Nereti uz šiem bērniem attiecas tās pašas pazīmes, kas emocionālā vardarbībā cietušajiem, taču viņiem praktiski nav personiskais, tiešais kontakts ar varmāku.</p> <p>Cietušajiem bieži vien ir izkropļota izpratne par labo un sliktu, viņi pieņem visas sabiedriskās parādības kā dogmu un reti, kad vērtē to no sava skatu punkta. Šie bērni ir tie, kas ļoti bieži paši kļūst vardarbīgi krīzes situācijās, jo uzskata to par adekvātu atbildes reakciju.</p>		
Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Darbs ar Annu sākās, jo viņas mamma regulāri nonāca krīžu centrā pēc fiziskas vardarbības. Bērnam bija ļoti cieša saikne ar māti, meitene neveidoja praktiski nekādu komunikāciju ar citiem vienaudžiem. Vienlaikus sesijās ar meiteni varēja novērot, ka viņa ir izveidojusi savā iztēlē savu dzīvi, kas neatbilda realitātei.</p> <p>Piemēram, speciālistam viņa stāstīja par to, kā kopā ar vecākiem viņa brīvdienās ceļo vai ka viņai par labām sekmēm ir nopirkts planšetdators. Izrādījās, ka šo pašu informāciju viņa bija stāstījusi vienaudžiem skolā, taču tie regulāri viņu izsmēja, jo meitenes apģērbs, uzvedība un sociālos tīklos publicētā informācija liecināja par meliem. Krīzes brīžos, kad konflikti ar vienaudžiem pieauga, meitene smagi saslima un palika ilgstoši mājās.</p>	<p>Šādi bērni nav viegli atpazīstami bērnu kolektīvos, jo viņi ir spējīgi līdzvērtīgi darboties mācību procesā. Ar šiem bērniem pedagoģiskajā procesā ir jāietver ētiskuma un vērtību tēmas, jo tas ļauj saprast viņu vajadzības.</p> <p>Nereti tieši vienaudži mācību procesā ir tie, kas ļauj cietušajiem paskatīties uz savu dzīvi caur citu skatījumu.</p> <p>Cietušie nereti kavē skolu, it īpaši, ja agresijas līmenis ģimenē ir ļoti augsts un regulāri notiek fiziska iespaidošana.</p> <p>Atsevišķos gadījumos šiem bērniem ir izteikta vēlme aizstāvēt citus cietušos, piemēram, brāļus un māsas, jo viņiem tas nozīmē vērsanos pret visu sabiedrību kopumā.</p>	<p>Šie bērni lielākoties nonāk sociālo dienestu pārraudzībā ārēju apstākļu dēļ – krīzes situācijas, kurās ir iesaistīti tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, ģimenes locekļu ziņojumi, u.c.</p> <p>Sociālajā darbā šiem bērniem ir būtiski iedot apziņu, ka viņi var mainīt savas dzīves un viņiem ir tiesības uz savu viedokli, piemēram, pasakot, ka viņi nevar dzīvot vienā mājā ar varmāku.</p>

<p>Darbs ar šiem bērniem liecina, ka ir nepieciešams viņiem mācīt spēt reāli novērtēt apstākļus, t.sk., riskus un draudus viņu pašu drošībai.</p> <p>Šajā gadījumā lielākā neveiksme ir faktiski nerealizētais darbs ar māti, kura varētu radīt meitai citus dzīves apstākļus, taču māte pa šiem gadiem jau ir kļuvusi par vardarbības līdzatkarīgo un pēc krīzes pārvarēšanas vienmēr atgriezās mājās pie varmākas.</p>		
--	--	--

Vardarbīgu bērnu profili

7.tips – „fiziskas vardarbības varmāka”

<p>Apraksts/raksturojums</p> <p>Bērni, kas regulāri izmanto fizisku vardarbību, lai ietekmētu savus vienaudžus ir katrā Latvijas izglītības iestādē. Daudzus šos gadījumus izdodas atklāt, bet nosacīti tādas parādības kā grūstīšana, iedunkāšana ne vienmēr ir laicīgi atklājamas.</p> <p>Šos bērnus un viņu nodarījumus ļoti bieži atklāj vienaudži, kas ir redzējuši nodarījumu (ne cietušais). To veicina izpratne, ka fizisks kontakts ir aizliegts un sava veida sāpju kompensēšana cietušajam.</p>		
<p>Psihologa ieteikumi</p> <p>Pirmkārt, vienmēr ir svarīgi, kas izraisa bērna agresiju. Fiziskā iedarbība uz citu faktiski ir šo emociju pārnese un varmākas izlādēšanās. Zinot cēloņus var vieglāk modelēt un prognozēt situācijas, kurās varmākam radīsies vēlme izmantot šo pārbaudīto spriedzes noņemšanas veidu.</p> <p>Otrkārt, ir būtiski nospraust robežas un disciplinēt varmāku. Viņam ir skaidri jāzina, ka šāda rīcība nav pieļaujama un ka tādai rīcībai vienmēr būs negatīvas sekas. Tāpēc ir būtiski zināt, kuras sekas šis varmāka uztvers kā nozīmīgas. Piemēram, dažreiz vecāki uzskata, ka šāds sods var būt izslēgšana no izglītības iestādes uz laiku, taču tajā pašā laikā Pēterim skola ir apnikusi, viņš ir nesekmīgs un šo nedēļu viņš uztvers kā balvu, nevis sodu.</p> <p>Treškārt, sesijas, kuru laikā</p>	<p>Pedagoga ieteikumi</p> <p>Fiziskos varmākas mācību stundās var reti ievērot – lielākoties šāda vardarbība notiek starpbrīžos vai pēc mācību stundām.</p> <p>Viens no rādītājiem, lai novērtētu iespējamu fizisku reakciju, ir bērna vāji kontrolētā impulsivitāte. Faktiski, uz viņu vērstu apgalvojumu vai rīcību šis bērns nespēj kritiski apdomāt, bet uzreiz sevī akumulē daudz spriedzes, kuru viņš māk vienkārši fiziski izlādēt.</p> <p>Skolā šādiem bērniem ļoti veiksmīgi palīdz iesaiste sporta interešu izglītībā, kurā ir skaidri noteikumi un disciplīna. Tas ļauj bērnam labāk izprast aizlieguma būtību un vienlaikus ļauj daudz adrenalīna atdot fiziski pašam pilnveidojoties. Ir viens gadījums, kad Pēterim pēc šādas regulāras klases biedru iekautīšanas pēc pedagoga un vecāku kopēja lēmuma nācās apmeklēt cīņas</p>	<p>Sociālā darbinieka ieteikumi</p> <p>Sociālā darbinieka pienākums fiziskiem varmākām ir skaidri izskaidrot viņu rīcības sekas. Nereti šiem bērniem – varmākām trūkst atbalsta sarunas veidā. Liela daļa varmāku nožēlo savu rīcību.</p> <p>Ja varmāka ir pieaugušais, tad šo procesu reglamentē likumdošana. Attiecībā uz bērnu šis process ir ilgāks, jo parasti nepieciešams panākt arī vecāku iesaisti rehabilitācijas procesā.</p>

<p>varmāka pats spēj nonākt līdz rezultātam – sarunas ar cietušo un savas vainas atzīšana viņa priekšā ir ļāvušas ievērojami samazināt atkārtotas vardarbības gadījumus.</p>	<p>mākslas nodarbības. No sākuma bija bažas, ka apgūtās prasmes viņš izmantos arī turpmākai fiziskai vardarbībai pret vienaudžiem, bet puisim izdevās sasniegt labus sportiskos sasniegumus un šī vēlme pēc fiziskas izlādēšanās pārauga veiksmīgā sporta karjerā.</p>	
--	--	--

8.tips – „klases mobinga vadītājs - agresors”

<p>Apraksts/raksturojums</p> <p>Agresors klasē alkst pēc varas, kas ļauj viņam noteikt citu bērnu lomu, tiesības un līdzdarbības iespējas. Šādam bērnam ir izkropļota vērtību izpratne, nereti to nosaka nevis ģimenes vērtības, bet medijos savākti priekšstati par vērtībām.</p> <p>Agresoram ir vajadzīga sava komanda – gan aktīvie atbalstītāji, gan novērotāji, jo tikai tā viņš spēj realizēt savas ambīcijas pēc varas.</p>		
<p>Psihologa ieteikumi</p>	<p>Pedagoga ieteikumi</p>	<p>Sociālā darbinieka ieteikumi</p>
<p>Darbs ar agresoru, kurš piekopj regulāru mobingu, ir ilgtermiņa darbs ar visu grupu. Faktiski visai grupai ir jāizprot un jāpieņem vērtības, kas ir pretstatā agresora vērtībām, lai tādējādi nodrošinātu, ka vara tiek demokrātiski iedota citiem pozitīviem grupas līderiem.</p> <p>Jāatceras, ka agresoru pamatā virza nepietiekams pašnovērtējums vai paša nepiepildītās vēlmes, līdz ar to projicējot grupā dažādas situācijas ir jāļauj varmākam pašam analizēt sevi un savas lomas.</p> <p>Pieredze liecina, ka nereti ar mobingu nodarbojas bērni, kas ir ar augstiem mācību sasniegumiem, līderi (piemēram, atzīti skolas sportisti), kas tādā veidā mēģina nostiprināt savu vērtību sistēmu, kurā kāda bērnu grupa neiederas.</p>	<p>Klasē var būt pozitīvie un negatīvie līderi – bērni, kuru rīcību citi bērni atzīst. Ja klases līderis ir agresors, tad šo varu viņš mēģina realizēt ne tikai pret vienaudžiem, bet arī pret pedagogiem, cenšoties tos aizskārt mācību procesā. Pedagogam šajā gadījumā ir jāspēj saglabāt sava autoritāte, nereti izmantojot pretī saprātīgu humora vai novērojumu devu, kas samazina agresora pielietotās vardarbības ietekmi un spriedzi klasē.</p> <p>Sistēmiskā ilgtermiņa mobinga gadījumā ir nepieciešams nodrošināt grupas pārorientāciju.</p> <p>Atsevišķos gadījumos šāda agresora pārceļšana uz citu klasi (kolektīvu), kurā viņam nav vēsturiskas reputācijas, ir nodrošinājusi gan to, ka grupa ir spiesta izvēlēties jaunu līderi, gan agresora uzvedības maiņu, kas balstīta uz jaunas uzticamības kredīta veidošanu.</p>	<p>Mobings klasē ir viens no izglītības iestādes iekšējiem jautājumiem. Faktiski ar mobingu bērnu vidū sociālie darbinieki saskaras tad, kad cietušie citu iemeslu dēļ stāsta par pāridarījumiem sociālajā dienestā.</p> <p>Informācijas gadījumā par iespējamu mobingu skolā informācija nekavējoties nododama izglītības iestādei.</p>

9.tips – „pret ģimenes locekļiem vērsts varmāka”

Apraksts/raksturojums

Šis ir specifisks varmāku – bērnu veids, un diemžēl arī maz iepazīts.

Pieredze liecina, ka ir bērni, kas savu stresu iegūst izglītības iestādē, taču to realizē – ģimenes vidē. Tie ir bērni, kas vēršas pret saviem vecākiem, brāļiem vai māsām. Šī vēršanās var būt kā emocionālā / verbālā līmenī, tā arī fiziskā veidā.

Atsevišķos gadījumos ir novērots, ka pēc nodarījuma varmāka cenšas arī sevi fiziski sodīt.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Šajā gadījumā ir jāstrādā ar ģimenes terapiju, jo ir jānoskaidro, kāpēc bērna socializācijas primārā vieta ir kļuvusi par viņa agresijas lauku.</p> <p>Izpēte liecina, ka ģimenē ne tikai nav zināmas tiesības un pienākumi, bet nereti pat nav skaidras vecāku un bērnu lomas.</p> <p>Terapijā ir jānoskaidro, kā šāda situācija ir izveidojusies, kā jūtas ikviens ģimenes loceklis, kā viņš vēlētos justies.</p> <p>Atkarībā no savstarpējās dinamikas, reizēm šīs dažādās puses terapijas laikā tiek nošķirtas, lai panāktu iespējami lielāku atklātību.</p> <p>Ļoti būtisks terapijā darbs ir ar brāļiem un māsām, kas faktiski ir iesaistīti savdabīgā varas cīņā.</p>	<p>Šādus bērnus parasti izglītības iestāde apzina, kad vairāki ģimenes locekļi apmeklē izglītības iestādi. To var noteikt vispārējos novērojumos, kā arī atsevišķos gadījumos – kad cietušais pats to izstāsta.</p> <p>Dažreiz šādi gadījumi atklājas izglītības iestādes organizētajās vecāku sapulcēs, kad pedagogs aizrāda par uzvedību vai nepietiekamiem sasniegumiem un vecāks atzīst savu nespēju veidot autoritāti bērna priekšā.</p> <p>Pedagoģiskajā procesā šie bērni ir vienlīdzīgi ar citiem, nereti viņi par ir centīgāki par pārējiem, vēlas būt priekšzīmīgi, kas vēl vairāk kāpina viņu spriedzi.</p> <p>Sākumskolas un pirmsskolas vecumā pedagogi iesaka vecākiem pieņemt, ka viņu bērnam ir tiesības būt ne tikai priekšzīmīgam, bet arī izstrādāt kādas palaidnības,</p>	<p>Sociālā darbinieka viens no pienākumiem ir sniegt atbalstu konsultāciju veidā vecākiem par bērnu aprūpes nodrošināšanu.</p> <p>Sniedzot praktiskus ieteikumus, ir iespējams stiprināt vecāka pašnovērtējumu un nodrošināt, ka viņš spēj pretnostatīt varmākas intereses pret savām interesēm un aizstāvēt savas pozīcijas.</p> <p>Atsevišķos gadījumos bērns kļuvis vardarbīgs pret ģimeni aiz savas nepilnvērtības sajūtas, piemēram, skolā tiek izsmiets par savu apģērbu, bet vecāki nevar atļauties nopirkt citu apģērbu.</p>

	lai mazinātu viņa iespējamu stresa līmeni.	
--	---	--

10.tips – „impulsīvs un neprognozējams varmāka”

<p>Apraksts/raksturojums</p> <p>Impulsīvie varmākas ir tie bērni, kuru vardarbīgai reakcijai nav redzama cēloņa vai pareizāk sakot, tas nav izprotams. Šie bērni ir neprognozējami tieši šīs loģiskās attīstības trūkuma dēļ, jo viņu agresiju var izraisīt parādības, kas ikdienā ir absolūti ikdienišķas, piemēram, garāmejojot meitene paskatās uz varmāku un viņš to uzskata par uzbrukumu sev.</p>		
<p>Psihologa ieteikumi</p>	<p>Pedagoga ieteikumi</p>	<p>Sociālā darbinieka ieteikumi</p>
<p>Jau pēc vardarbības akta ir svarīgi veikt psihoemocionālo diagnostiku, jo nereti šāda neprognozējamība saistās ar bērna medicīniskām neiroloģiskām saslimšanām.</p> <p>Šī ir netipiska uzvedība, kurai nav standarta risinājuma.</p>	<p>Pedagogi ar impulsīviem varmākām sastopas jau konkrētos vardarbības gadījumos. Tad pedagogam jāspēj adekvāti nodrošināt kārtību mācību klasē, kontrolējot un neitralizējot varmākas rīcību un nodrošinot drošus apstākļus cietušajiem, pret ko varmāka ir vērsies.</p> <p>Piemēram, ikdienas darbā šo varmāku visefektīvāk var neitralizēt, nodalot no grupas un nododot citai personai, kas vienlaikus nozīmē apkārtējās vides maiņu šim varmākam.</p>	<p>No šādiem varmākām nav pasargāts neviens un viņu rīcības gadījumā vienīgais efektīvais risinājums ir nodrošināt varmākas pilnīgu uzraudzību un kontroli līdz kompetentam izvērtējumam par viņa rīcības cēloņiem.</p>

Bērnus ar īpašām vajadzībām profili

11.tips – „klaiņotājs”

Apraksts/raksturojums

Bērna klaiņošana ir viena no tipiskām uzvedības problēmām. Klaiņošana var sevī ietvert mācību stundu kavējumus līdz pat klaiņošanai uz nezināmāk vietām ilgā laika periodā, neinformējot nevienu par savu prombūtni.

Klaiņošana kā parādība Latvijā vairāk ir raksturīga pubertātes vecuma bērniem un nereti ir saistīta arī ar citiem bērna profiliem, piemēram, pieredzē klaiņošanas problēma bija ļoti aktuāla bērnu aprūpes iestādē ievietotajiem bērniem.

Bez pilnvērtīgas attīstības trūkuma vienlaikus klaiņošanas lielākais risks ir bērnu apdraudējums un drošības jautājumi.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Bērna klaiņošana nereti ir saistīta ar “sevis” meklējumiem. Pieredzē parasti šie bērni nejūtas pieņemti, novērtēti vai nejūt emocionālo piesaisti.</p> <p>Atsevišķos gadījumos šīs sajūtas rada pašas ģimenes problēmas, piemēram, Annai ģimenē vecāki bija atkarīgi no alkohola un bieži meitene nebija paēdusi, apgādāta ar minimālām lietām, kā rezultātā būtiski pazeminājās viņas pašnovērtējums.</p> <p>Meitene sāka bieži kavēt skolu, nebija arī mājās. Faktiski draugu vienaudžu vidū viņai nebija, jo viņas draugu loku veidoja ievērojami vecāki par viņu puisī.</p> <p>Šiem bērniem ir būtiski atrast savu “vērtību” – apzināties, ka viņi ir kādam vajadzīgi, ka ir persona, kura var būt viņu rīcībai paraugs un vienlaikus</p>	<p>Bērniem ar klaiņošanas noslieci ļoti bieži mācību procesā ir novērojamas mācību grūtības. Tās nav saistītas ar bērna kompetencēm vai spējām, bet rodas lielākoties tieši no neapmeklētu nodarbību satura neapguves. Primāri ir svarīgi novērst šo klaiņošanas aspektu, jo mācību grūtību pārvarēšana ir ilgstošs darbs, kuru nav jēgas sākt, ja bērns nav ieinteresēts pats veiksmīgā tā noslēgšanā.</p> <p>Bērnam ir nepieciešams nodrošināt pedagoga atbalstu kavētās mācību vielas apguvei. Atsevišķos vispārējos priekšmetos veiksmīgi ir darbojusies pāru metode, aicinot vienaudžus mērķtiecīgi pārī apgūt kādu mācību vielu, kur pārī viens ir bērns ar mācību grūtībām, bet otrs – ar labiem mācību sasniegumiem.</p>	<p>Saskaņā ar normatīvajiem aktiem noteiktu mācību kavējumu gadījumos informāciju par šiem kavējumiem saņem bāriņtiesa un sociālais dienests. Līdz šim visi klaiņošanas gadījumi sevī apvienoja bērna psiholoģisko jūtīgumu ar ģimenes nespēju sniegt bērna vajadzībām nepieciešamo aprūpi un emocionālo drošību.</p> <p>Pirmkārt, sociālajam darbiniekam ir svarīgi gan vecākiem, gan bērnam izskaidrot klaiņošanas riskus un sniegt patiesu skatījumu par to, ka klaiņošanas laikā apdraudētākais ir bērns.</p> <p>Ir jāapzina ģimenes situācija un apstākļi, kas kavē nodrošināt pilnvērtīgu bērnu aprūpi – ja tās ir atkarības problēmas, ir iespējams piedāvāt rehabilitācijas pakalpojumus,; ja bezdarbs</p>

<p>arī uzklausi šo bērnu. Šajā gadījumā ļoti būtiski ir novērst iespējamus neizrunātus konfliktus ģimenē, jo faktiski bērns klaiņojot meklē savus “ideālos” vecākus, kas viņu varētu saprast un būt ieinteresēti viņa problēmās.</p>	<p>Tāpat nepieciešams izmantot vienkāršotus mācību materiālus, apzinoties, ka ne visi grūtības uzdevumi bērnam, kas ir kavējis skolu, ir izpildāmi, taču veiksmīgai mācību vielas apguvei viņam nepieciešams apgūt vismaz zināšanas pamata līmenī/</p>	<p>un slikta materiālā situācija – atbalstu nodarbinātības veicināšanai, u.c.</p> <p>Vienlaikus ir nepieciešams informēt izglītības iestādi par ģimenes situāciju, lai tā varētu kavējuma gadījumā nekavējoties informēt atbilstošās iestādes.</p>
--	--	--

12.tips – „bērns ar speciālām vajadzībām”

Apraksts/raksturojums

Speciālās vajadzības ir bērna medicīniski noteikts pazīmju kopums, kas liecina, ka viņam nepieciešams individuāls atbalsts un individuāli veidotas metodes kompetenču un spēju attīstībai, kā arī integrācijai grupā.

Speciālās vajadzības ir nesaraujami saistītas ar iekļaujošu vidi. Pēdējo desmit gadu laikā Latvijā ir darīts daudz, lai nodrošinātu bērnu ar speciālām vajadzībām integrāciju sabiedrībā-veidotas izglītības programmas, lai bērni varētu apmeklēt vispārējo izglītības iestādi, nodrošināti asistenti pavadoņi, attīstītas alternatīvas atbalsta formas (reiterterapija), lai efektīvāk attīstītu bērna spējas. Tajā pašā laikā sabiedrībā joprojām reaģē atšķirīgi uz fiziski redzamām speciālajām vajadzībām pretstatā garīgajām, kas nav uzreiz novērojamas.

Bērns ar speciālām vajadzībām ir pakļauts diskriminācijas riskam daudz biežāk kā citi bērni. Viņam ne tikai jāspēj kompensēt savas vajadzības, bet nereti arī attaisnoties par tām vienaudžu vidū, kas rada papildu slogu šim bērnam. Nepietiekamā infrastruktūras plānošana (piemēram, labierīcību nepieejamība bērniem ar kustību traucējumiem) rada ne tikai stresu bērniem, bet arī mazvērtības sajūtu.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Psihologi nereti tiek iesaistīti bērna ar speciālām vajadzībām integrācijas procesā, taču būtiski ir paši psihologa novērojumi gan dinamikā, gan maksimāli sniedzot atbalstu spēju un vajadzību diagnostikā. Ļoti liela loma šajā darbā ir diagnostikai, jo nereti starptautisku valīdu instrumentu kā Vekslera testa, sasniegumu testu, DIBELS testu lietošana ļauj ātrāk sniegt rekomendācijas vecākiem un pedagogiem par efektīvākajiem rīkiem, kas pielietojami bērna spēju attīstībai. Vienlaikus būtiski ir arī nodrošināt bērna emocionālo komfortu, stiprinot viņa piederības</p>	<p>Bērni ar speciālajām vajadzībām izglītību iegūst speciālās izglītības iestādēs vai vispārējās izglītības iestādēs speciālās izglītības programmās. Atbilstoši katra bērna konkrētai situācijai ir izstrādāti izglītības programmu standarti, kas paredz arī noteikta atbalsta personāla iesaisti pedagoģiskajā procesā. Tomēr vienmēr ir būtiski pašam pedagogam izvērtēt, vai bērns ir pilnvērtīgi iesaistīts izglītības ieguves procesā. Nereti tieši pedagogam ir iespējams vērtēt, vai speciālās vajadzības netver plašāku problēmu loku, piemēram, lasītprasmes trūkums var</p>	<p>Bērnam ar speciālām vajadzībām galvenais ir nodrošināt rīkus, kas kompensē viņa vajadzības un pienācīgi apmācīt to lietošanā. Piemēram, bērnam ar kustību traucējumiem nepieciešams viņa vecumam, anatomiskajām vajadzībām pielāgots riteņkrēsls, kurā viņš var ikdienā pārvietoties neatkarīgi no pieaugušā klātbūtnes.</p> <p>Šo bērnu ģimenes ir būtisks atspajds, lai nodrošinātu veiksmīgu bērnu iekļaušanu izglītības iestādē, tāpēc ģimenei ir jāsniedz maksimāls konsultatīvs atbalsts, lai viņi varētu atrisināt sadzīviskas</p>

<p>sajūtu noteiktam kolektīvam.</p>	<p>liecināt ne tikai par mācīšanās traucējumiem, bet arī par to, ka bērniem ir disleksija.</p> <p>Ir nepieciešams nodrošināt arī atvērtus risinājumus klasē, jo nereti bērni ar speciālām vajadzībām tiek atstumti no aktīvā mācīšanās procesa viņu atšķirību dēļ, tāpēc pedagogam vajadzētu labi pārzināt bērna stiprās un vājās puses, kas tādējādi ļauj veiksmīgāk iekļaut šo bērnu kolektīvajā darbā.</p>	<p>problēmas, kas saistās ar bērna transportēšanu, pavadīšanu, nepieciešamās pārtikas nodrošināšanu, u.c.</p> <p>Viens no veiksmīgiem risinājumiem ir veidot šādu vecāku palīdzības grupas – iespēju satikt citus vecākus ar līdzīgām problēmām, dalīties savās ikdienas rūpēs un vienlaikus arī labākajos risinājumos.</p>
-------------------------------------	---	---

13.tips – „emocionāli nenosvērts bērns”

Apraksts/raksturojums

Situācijās, kad bērnam ir straujas garastāvokļa un uzvedības maiņas un nav redzami cēloņi šīm izmaiņām, ļoti bieži mulšina pieaugušos un izraisa tikpat neizprotamas atbildes reakcijas – noliegumu, ignoranci, fizisku aizskāršanu.

Nepieciešams apzināties, ka agrīnā vecumā bērna emociju izmaiņas ļoti bieži ir saistītas ar viņa fizisko pašsajūtu. Piemēram, bērnam ir karsti, viņš nespēj izskaidrot, ka viņam ir smacīgi, viņš sāk raudāt un čīkstēt, bet pieaugušais to neredzot pieņem, ka bērnam ir radušās neizskaidrojamas kaprīzes. Šajos gadījumos pieaugušais vienmēr tiek aicināts iztēloties savas sajūtas apkārt esošajos parametros. Ne vienmēr tas ir iespējams, piemēram, ja bērnam sāp galva un viņš to nespēj izskaidrot, pieaugušais nevar to novērtēt, bet ļoti bieži attiecībā uz agrīno vecumposmu emocijas ir vieglāk izprotamas caur fiziskās pašsajūtas analīzi.

Sarežģītāk ir ar bērniem, kuru vecumposms sakrīt ar pubertāti. Arī šajās situācijās emocijas ir cieši saistītas ar bērna fiziskajām ķermeņa sajūtām, bet pavadošais noliegums bērnam nosaka vēlmi to neapspriest ar pieaugušo. Tad straujās garastāvokļa izmaiņas tiek skaidrotas ar depresiju, kas noteikti nav cēlonis emocionālai nestabilitātei lielākai daļai bērnu.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Emocionālai nenosvērtībai ir daudz cēloņu, tāpēc darbā ar bērnu ir jāveic viņa pašanalīze – kurās situācijās viņš nekontrolē savas emocijas? Kādas emocijas rodas šajos brīžos? Kas ir viņa resurss, lai pārvarētu šīs emocijas?</p> <p>Annai katru reizi publiski uzstājoties sāka raudāt. Sākotnēji vecāki un pedagogi domāja, ka viņas raudāšana saistīta ar pārmērīgu jūtību, bet darbojoties ar Annu tika atklāts, ka atrašanās auditorijas priekšā viņai rada milzīgu spriedzi par iespējamību sabojāt savu uzstāšanos un zaudēt savu “statusu” auditorijas priekšā.</p>	<p>Mācību darbā emocionāli nenosvērti bērni biežāk izrāda neapmierinātību ar rezultātu caur tiešām emocijām, piemēram, pēc zaudējuma komandu darbā sāk raudāt, var impulsīvi mest priekšmetus pēc tam, kad neizdodas izpildīt uzdevumus. Kopumā pedagogam jāņem vērā šādas reakcijas iespējamība pēc tam, kad tā novērota bērnam pirmajā reizē. Šādos gadījumos nav nepieciešams veidot pielāgotu saturu, lai bērna emocijas tiktu apmierinātas, bet gan izvērtēt, vai izvēlētais metode tiešām ir vienīgās iespējamās, jo faktiski ikviena sacensība – vai</p>	<p>Sociālais darbinieks darbā ar emocionāli nenosvērtiem bērniem tiek iesaistīts tikai gadījumos, kad bērna reakcija var apdraudēt viņu vai viņam apkārtējos bērnus.</p> <p>Līdz šim sociālajā darbā tiek praktizēts darbs ar vecākiem, jo ir būtiski sniegt informāciju vecākiem par šādām bērna izpausmēm, kopēji analizēt to cēloņus un veidot kopēju sadarbību šo cēloņu novēršanai.</p> <p>Viens no projekta dalībniekiem – Pēteris – bija iemantojis nenosvērtu bērna reputāciju izglītības iestādē. Uzdevuma pildīšanas laikā viņš varēja mācību stundā vienkārši piecelties un</p>

<p>Spriedzei kāpinoties, katra uzstāšanās beidzās ar to, ka bērns izlādējās, sākot raudāt. Kopā ar Annu tika analizēts, kāpēc viņai ir svarīgi saglabāt statusu auditorijas priekšā un kā veidot sev komfortablu apstākļus, lai spriedze uzstāšanās laikā nepieaugtu.</p> <p>Tādējādi ļoti bieži emocionālai nestabilitātei ir pavisam triviāli cēloņi, taču to atklāšanai ir nepieciešams laiks un pacietība, jo pašanalīze bērnam nav viegls pasākums.</p>	<p>grupās klasē vai pašam ar sevi – nozīmē kaut kādā mērā pretnostatīšanu. Reizēm nevis testa izpilde noteiktā laika periodā, bet iespēja radoši attīstīt tēmu var dot lielāku labumu izglītojamajam.</p> <p>Nepieciešams atcerēties, ka emocionāli nenosvērts bērns pēc savām emocionālajām izpausmēm parasti tās pārdzīvo, līdz ar to viņam vajadzīgs arī pieaugušā atbalsts, lai neveidotos bērnam sajūta, ka attieksme pret viņu veidojas tikai dēļ viņa emocionalitātes.</p>	<p>dusmās kliegt uz pedagogu. Pusdienu rindā, kad viņam priekšā piegāja citas meitenes, dusmās viņš veltīja viņām necenzētus vārdus un solīja fizisku izrēķināšanos.</p> <p>Pārrunas ar vecākiem bija neveiksmīgas – vecāki attaisnoja bērna rīcību un atsaucās uz objektīviem reakcijas cēloņiem. Pēc gada darba ar bērnu tika konstatēta medicīniska garīga saslimšana ar noslieci uz agresiju.</p>
--	---	---

14.tips – „bērns ārpusģimenes aprūpē”

Apraksts/raksturojums		
<p>Bērns ārpusģimenes aprūpē var būt bērns, kas ir ievietots bērnu aprūpes iestādē (bērnu namā), krīzes centrā, atrodas audžuģimenē vai pie aizbildņiem – faktiski projekta ietvaros par šādiem bērniem tika uzskatīti tie, kas neatrodas funkcionējošā ģimenes vidē.</p> <p>Šo bērnu primāri raksturo milzīga zaudējuma sajūta, ko šie bērni neizrāda. Faktiski nereti darbojoties ar bērnu, viņi saka, ka mātes došanās uz ārvalstīm un palikšana bez viņas bērnam šķiet attaisnota, taču emocionālā līmenī šis bērns ir zaudējis savu drošības un piederības sajūtu.</p>		
Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Bērna galvenais uzdevums ir “es” apzināšanās, situācijas pieņemšana un atbalsts viņam zaudējuma pārvarēšanai. Iemesli, kāpēc bērni nonāk ārpus ģimenes aprūpē, ir ļoti dažādi. Vienam bērnam māte ir devusies uz ārvalstīm strādāt, citam – viņa ir mirusi, līdz ar to nevar piedāvāt vienotu psiholoģisko rīku kopumu šiem bērniem.</p> <p>Sniedzot atbalstu bērniem individuālās sesijās parasti konsultācijās ir jāļauj bērnam saprast savas emocijas – vai tās ir dusmas, neziņa, apmulsums vai citas un dot attiecīgus rīkus, lai spētu transformēt šīs sajūtas, kas rada bailes, pozitīvās emocijās.</p> <p>Būtiski ir atcerēties, ka šie bērni dzīvo nenoteiktos apstākļos – vienā dienā visa viņa vide var mainīties, tāpēc nepieciešams veidot viņa</p>	<p>Izglītības iestādēs bērni bez vecākiem parasti ir vairāk tendēti uz risku, bravūru. Domājams, ka tas tiek darīts, lai piesaistītu sev lielāku pedagoga uzmanību un kompensētu trūkstošo ģimenes uzmanību. Šie bērni lielākoties uzrāda sliktāku sekmību un sasniegumus akadēmiskajos priekšmetos, tāpēc pedagogam ir būtiski nodrošināt individuālo atbalstu tām kompetencēm, kas šiem bērniem nav pilnvērtīgas. Ļoti bieži šādas trūkstošās kompetences rodas izglītības iestāžu maiņu rezultātā, un vecumposmā no 6.klases var radīt nopietnas sekas sekmībai ilgtermiņā.</p> <p>Ir nepieciešams sekot, lai šiem bērniem ir nepieciešamie mācību līdzekļi, jo bieži vien viņu aprūpētāji nav informēti un aktīvi iesaistīti izglītības ieguves procesā, tāpēc vienkārši nezina, ka bērnu</p>	<p>Bērns ārpus ģimenes aprūpē ir viens no sociālā darba mērķa grupām. Bērna ievietošana iestādē vai attiecīgi citā – ne bioloģiskā ģimenē – sociālajam darbiniekam nozīmē ilgtermiņa darbu ar šī bērna integrācijas jautājumu.</p> <p>Nereti iestādes ziņo sociālajiem darbiniekiem, ka bērni, kas ievietoti tajās, bēg pie savām bioloģiskajām ģimenēm, līdz ar to sociālajam darbiniekam jābūt pilnīgai informācijai par bērna bioloģisko ģimeni, tai skaitā, ja tā ir šķirta, jo nekavējoša reakcija samazina bērna drošības riskus.</p> <p>Bieži ir gadījumi, kad bērns tiek izņemts no ģimenes medicīnisku apsvērumu dēļ. Piemēram, Pētera mātei bija diagnosticēta letāla saslimšana un viņa nespēja vairs veikt pienācīgu aprūpi par bērnu. Iestāde ar māti</p>

<p>izpratni par viņam vēlamo dzīves modeli un gaidām attiecībā uz to.</p>	<p>nodrošinājums nav pietiekams.</p>	<p>vienojās par aprūpes nodrošināšanu. Pēc mātes nāves tuvākie radnieki atteicās no adopcijas / aizbildniecības norādot uz augsto medicīniskās diagnozes iedzimšanas risku, lai gan Pēterim slimība nebija diagnosticēta. Pēc šī procesa Pēteris ļoti bieži bēga prom no iestādes, lai uzturētos pie kaimiņiem, kas bija rūpējušies par māti un bērnu iepriekš. Pilna aina par bērna iepriekšējo dzīves vietu, ģimeni un apkārtējiem pieaugušajiem, kā arī regulāra bērna uzraudzība samazina neprognozētu krīzes situāciju rašanās risku ikviena bērna ārpus ģimenes aprūpē.</p>
---	--------------------------------------	---

15.tips – „izcilnieks”

Apraksts/raksturojums

“Izcilnieki” ir īpaša bērnu grupa – pamatā par šiem bērniem tiek runāts ar lepnumu un gandarījumu. Šiem bērniem ir labas sekmes skolā, viņi aktīvi iesaistās sociālajā dzīvē, bieži palīdz vienaudžiem un apgūst daudzpusīgas interešu izglītības programmas. Šie bērni ir patstāvīgi, paši plāno savu laiku, lielākoties gadījumu ģimene un izglītības iestāde nekontrolē šo bērnu darbību. Vienlaikus šie bērni ir tā grupa, kas vienīgā ir pakļauta “izdegšanas” sindromam. Nereti cenšoties izpildīt sabiedrības gaidas šie bērni sastopas ar iekšējo stresu, kuru tie neatpazīst un sāk sevi iekšēji sodīt par šo apkārtējo cilvēku gaidu neizpildi.

Galvenais drauds ir nespēja laicīgi pamanīt šos izdegšanas draudus, kas turpmākā procesā rada tādas problēmas kā bērna nespēja koncentrēties, slimošana, neiecietība un attiecību pasliktināšanās ģimenē.

Psihologa ieteikumi	Pedagoga ieteikumi	Sociālā darbinieka ieteikumi
<p>Individuālās konsultācijas Pēterim tika sniegtas pēc gatavošanās starptautiskai olimpiādei, jo pēdējā atlases procesā Pēteris netika iekļauts dalībai tajā. Puisim bija milzīga vilšanās sajūta, ko pavadīja arī kauna izjūta, tāpēc kopējā darbā tika strādāts pie trīs jautājumiem.</p> <p>Pirmā konsultācija bija par to, kāda bija viņa motivācija dalībai starptautiskā olimpiādē un kā šī dalība ir saistīta ar viņa mērķiem.</p> <p>Otra konsultācija bija par Pētera vērtībām.</p> <p>Trešā konsultācija bija par zaudējuma pieņemšanu un veidiem, kā uzstādīt jaunus mērķus un uzdevumus pamatojoties uz savām vērtībām. Sarunās ar Pēteri atklājās, ka lielāko problēmu loku veido kauna izjūta</p>	<p>Izcilnieki ir tā bērnu grupa, kurai pastāv ļoti liels risks tapt garlaikotiem mācību stundās. Parasti pedagogs sāk darbu vienmērīgi ar visu klasi, taču izcilnieki ir tie, kas ātri pabeidz uzdotos darbus un viņiem ir jāgaida pārējie vienaudži uzdevumu izpildē. Pedagogam ir jāspēj vadīt savs darbs tā, lai vai nu nodrošinātu izcilniekus ar papildu grūtībām uzdevumu izpildē / sarežģītākiem uzdevumiem vai jāiesaista viņi savu vienaudžu izglītošanas procesā. Ir veiksmīgi izmēģināts ļaut šiem bērniem vidusskolas vecuma posmā sagatavot un novadīt saviem vienaudžiem sarežģītākas tēmas – tās stiprina šo bērnu komunikatīvās spējas, vienlaikus ļaujot padziļināti apgūt uzdoto tēmu. Nereti šie bērni apmulsst pēc vienaudžu</p>	<p>Izcilniekiem bieži ir tādu ģimeņu profils, kas ļoti reti nonāk sociālā darbinieka pārskatāmā darbībā. Tas nav saistīts ar šo ģimeņu sociālo statusu, jo faktiski dominē ļoti cieša bērna un vecāku saite – bērns labi zina, ko no viņa sagaida vecāki un vecāki regulāri piedalās bērna sasniegumu veicināšanā.</p> <p>Pieredzē ir bijuši dažādi gadījumi, kad sasniegumu nozīmība kļūst primāra un tad ģimenei ir būtiski atgādināt bērna personiskās kvalitātes un nepieciešamību arī novērtēt šos sasniegumus ne tikai ar īstermiņa atzinību, bet neformāli – piemēram, ģimenei doties uz kopīgu pasākumu vai kopēji veikt sabiedriski nozīmīgu darbu, piemēram, dzīvnieku patversmē. Svarīgi lai bērns apzinās, ka ģimenē tiek</p>

<p>pedagogu un vecāku priekšā par neattaisnotām cerībām. Bija svarīgi ļaut puisim novērtēt savus esošos sasniegumus, analizēt, kāpēc un kas veido šo kauna un pazemojuma sajūtu un iedvesmot viņu turpināt savu darbību.</p>	<p>uzdotajiem jautājumiem un pedagogam ir jāspēj kopā ar šo bērnu turpināt vadīt izskaidrošanas darbu līdz veiksmīgam rezultātam, jo tas ir atskaites punkts, ko izcilnieki labi izprot.</p>	<p>novērtēts nevis savu sasniegumu dēļ, bet savu personisko kvalitāšu aspektā.</p>
--	--	--